

ENAMLEVINUD ELUOHTLIKUD PROBLEEMID VASTSÜNDINUTEL

ULVI MARTIN, ULRIKA DANZIGER

Varssade sündimise aeg on taas käes. Eelnevatel aastatel oleme andnud nõu, kuidas võtta vastu normaalset poegimist ning millised on tavapärased toimingud vastsündinuga. Nüüd püüame veidi tutvustada võimalikke probleeme, mis tekivad esimestel elupäevadel.

Mekooniumipeetus

Varssade puhul on omapärane see, et mitmed seisundid võivad omavahel n.ö põimuda. Näiteks varsal, kes sündis hapnikuvaegusega, tekib mekooniumi peetus ning sellest areneb sepsis. Tuleb meeles pidada, et vastsündinute seisundid muutuvad tundidega – nii tervest haigeks, kui ka vastupidi.

Mekoonium on lootelise arengu käigus sooltesse kogunenud materjal, selles on palju irdunud rakke, lima jms. See teeb mekooniumi süsimustaks, kleepuvaks pigiks, mis võib olla kivikõva. Omapärane on, et ummistust sooles ei põhjusta tavaliselt esmane mekoonium, vaid selline, mis seguneb juba osaliselt seedunud piimaga. Mekooniumi peetust on esmast ja teisest. Esmane tähendab seda, et n.ö sügaval sooltes on tekkinud mingil põhjusel mekooniumi väljaliikumise aeglustumine. Varsal tekivad tugevad valud, ta käib kõvera seljaga mööda boksi, saba püsti. Ta väsis ruttu, ei taha eriti piima juua. Raskematel juhtudel viskavad nad selili või lausa rullivad end üle selja. Riskantseim aeg on 12.-24. elutund. Selline varss vajab alati arstiabi! Tuleb kasutada valuvaigisteid, energialisa, lahtisteid. Iseseisvalt klistiiri tegemine võib olla varsale väga eluohtlik, sest on oht vigastada õrna pärasoolt.

Mitmed uusimad materjalid väidavad, et esmast mekooniumipeetust on võimalik ära hoida õigeaegse ternespiima andmisega, mis ka meie arvates on olulisim põhimõte vastsündinu käsitlemisel. Praktika näitab siiski, et probleem võib esineda ka sellistel varssadel, kes said õigeaegselt ternespiima, s.o esimese 15 minuti jooksul peale sündi. See tähendab, et mekooniumi väljutamist tuleb kontrollida kõikide varssade puhul.

Teisene mekooniumipeetus tekib enamasti kitsa vaagnaluuga täkkvarssadel – roojatükid ei mahu kitsast avausest lihtsalt läbi. Omanik ei tohi neid ise eemaldada. Pärasoolde võib õrnalt manustada inimeste apteegis saadaval olevaid mikroeneemasid (Mikrolax), ja seda mitmeid kordi, kuni tundub, et probleem laheneb. Abi on saadud ka paarikümnest milliliitrist parafiinõlist. Nipp on aga selles, et aine peab pärasoolde jääma paarikümneks minutiks. Selleks on taas vaja abi loomaarstilt, kes saab manustada ravimeid, et varss ilmaasjata ei punnitaks.

Sepsis

Teine levinud probleem on sepsis, mis avaldub väga erinevate probleemidena tavaliselt kolmandal elupäeval. Ka sepsise otsene põhjus on hiline ternespiim. Loomaarstid peavad hobuseomanikega pikki diskussioone, kuidas hobused varem looduses ise hakkama said ja varsad ka ellu jäid. Jah, kindlasti said, kuid kas nad nägid välja nagu nüüdisaja sihvakad hobused? Või kas kõik jäid ellu? Igal juhul on meie väga range soovitus anda igale vastsündinule esimene ternespiim ise lüpstuna!

Kuidas ohtliku sepsiseseisundi algust ära tunda? Sepsises varss jahtub, on apaatne, ei taha imeda, sageli tekivad tal krambid. Krambid ei ole tunnus mingi aine puudusest, vaid märk sellest, et aju on turses. Hobuslaste puhul ei ole krambitav paaripäevane varss katastroof, vaid pigem sepsise haigustunne. Kui sepsist ravitakse, kaovad ka krambid. Isegi see, kui varss on jäik või sirutab end palju, on tunnus väikesest ajutegevuse häirest.

Sepsist tuleb ravida kiiresti ja otsustavalt. Loomaarsti saabumiseni võiks varsa riidesse panna, mähkides sisse ka jalad, sest jalgade kaudu kaotab varss väga palju soojust ja energiat. Väga hea oleks joota lisa-piima. Huvitav nipp on tulnud hobuseomanikelt – anda natuke meevett suhu, see annab kiirelt energiat ja võib säästa vajalikku aega ravi saabumiseni. Vastsündinutele veenikaudsest vedelikuravi ei tehta, sest nemad ei ole võimelised oma vedelikutasakaalu reguleerima nii nagu küps organism. Kõik vajalik antakse suu kaudu või ras-ketel juhtudel maosondiga.

Üks oluline asi, mida haige varsaga veel teha, on käia väljas päikse käes jalutamas – muidugi, kui päikest on! Päikesevalgus aktiveerib mitmesugused vajalikud protsessid vastsündinu ajus ja ka D-vitamiini, mis on oluline luude, kõõluste „ellu äratamiseks“ (väga tähtis varssade puhul, kellel kõõlused kas liiga pehmed või liiga pinges).

Sepsises varss vajab esimesed päevad ööpäeva-

ringset hoold. Hea oleks tuttavd selleks ajaks appi kutsuda. Ka superomanik ei suuda oma varsale adekvaatset abi pakkuda, kui ollakse kolm ööd magamata.

Sepsise seisund jätab sageli negatiivse jälje mõnda konkreetseesse elundisse, mis vajab siis pikemat ravi või hoold. Tundub et sagedamini esineb kopsupõletikku või artriite, mis on väga halva prognoosiga.

Hapnikuvaegus

Hapnikuvaegust esineb varssadel kindlasti sagedamini, kui omanikud märkavad. Hapnikuvaegus tekib mitmelt põhjusel: platsenta põletik märal, millega kaasneb platsenta liiga varane irdumine emakast, nabanööri pitsumised või keerdumised sünnituse käigus. Nende seisundite ärahoidmiseks ei saa midagi teha ei loomaomanik ega loomaarst. Küll võiks olla tähelepanelik ja jälgida, kui kaua läheb aega lootekestade väljutamisega. Kui see toimub liiga kiiresti (vähem kui 15 min.), ei ole tegemist hea märgiga. Probleemide esinemisel on see kasulik info loomaarstile ning aitab kaasa varsa ravimisele.

Vastsündinu peaks kohe asetama rinnuliasendisse, nii on märksa kergem hingata ja aju saab vajaliku hapniku. Hapnikuvaeguse kahjustused on väga erinevad, alates kergest „totu olemisest“ mitmete elundite kahjustusteni (aeglane seedimine, neerupuudulikkus, südame probleemid jne) Sellised varsad vajavad tõsisematel juhtudel intensiivset ravi ja hooldust, ellujäämislootused on individuaalsed.

Naba

Tuletame veel kord meelde varssade naba probleemi. Tundub, et see õrn elund kohe tõmbab omanikke ligi igasuguste keemiliste ainetega. Meie ei soovita mitte mingisugust desinfitseerivat vahendit, kui varss on saanud õigeaegselt ternespiima. Ärritavad vahendid tekitavad nabale põletiku ega lase sealsetel struktuuridel õigeaegselt sulguda. Erandolukorras – kontrollimata poegimine õues, haige kõhulahtisusega mära jms – võib kasutada väga õrna joodilahust. Kui naba sügavamates struktuurides tekib põletik, siis varss pissib naba kaudu ja see on tema võti ellujäämiseks. Naba ei tohi sellisel juhul kinni siduda, varsa peab ravima antibiootikumidega süsteemselt. On ju loogiline, et kui sealtkaudu uriin välja pääseb, on see õigem, kui et uriin peetuks põies või nabanööri jäänukis, mis lõhkemisel tekitab surmaga lõppeva peritoniidi.

Lõpetuseks veel üks väike nipp. Sageli sünnivad varsad kerge kõõluste kontraktuuriga. Kuigi see on ka pikem teema ja probleem algab tegelikult tiine mära söötmisest, annaks väikesest soovitus: juba esimestest päevadest peale võiks hakata õrnalt varsa jalgu sirgema venitama, masseerides ja painutades liigeseid. Te tunnete ära, milline on n.ö sobiv elastne pinge. Tulemused võivad olla ootamatult head, hoides ära hilisemad operatsioonid